

زکات پول‌های رایج

و اشیای نوپیدا

استاد حجّة الإسلام والمسلمین محمد فائز

ترجمه: محمد قناد معتمدی

تنظیم: محمد مهدی کریمی نیا

۱۳۸۳-۸۲

قائمی، محمد، ۱۳۴۴ ش.

زکات پول‌های رایج و اشیای نوپیدا / محمد قائمی؛ ترجمه: محمد قناد
معمدی؛ تنظیم: محمد مهدی کریمی‌نیا. - قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام،
۱۳۸۵.

ISBN: 964-7709-27-7

۱۱۹ ص. ۱۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص ۴۹-۶۳؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. زکات. ۲. فقه جعفری - قرن ۱۴. الف. قناد معمدی، محمد، ۱۳۴۴ -

مترجم. ب. کریمی‌نیا. محمد مهدی، ۱۳۴۴ - گردآورنده. ب. مرکز فقهی ائمه
اطهار علیهم‌السلام. ج. عنوان.

۲۹۷/۳۵۶

BP ۱۸۸/۴/۲۸ ۱۳۸۵

زکات پول‌های رایج و اشیای نوپیدا

تألیف: محمد قائمی
ترجمه: محمد قناد معمدی، محمد مهدی کریمی‌نیا
ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام
حروفچینی و صفحه‌آرایی: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام
نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۸۵
چاپ: اعتماد، قم
شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
قیمت: ۱۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

ISBN: 964-7709-27-7

شابک: ۹۶۴-۷۷۰۹-۲۷-۷

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳
دو پرسش اساسی.....	۱۵

فصل اول: زکات پول

مبحث اول: بررسی موانع زکات پول (ادلة حصر زکات).....	۱۹
کلام برخی فقها درباره زکات پول.....	۲۰
بررسی احادیث حصر زکات.....	۲۶
آیا حصر زکات حکمی دائمی است یا مقطعی؟.....	۲۹
اطلاق و شمول روایات زکات نسبت به همه زمان‌ها.....	۳۳
بقیه روایات حصر زکات.....	۳۵
مستفاد از روایات.....	۴۱
الف) دلالت احادیث بر حصر اطلاق و قابل تقیید است.....	۴۱
ب) دلالت احادیث حصر بر موضوعیت عناوین نه گانه ظهوری است.....	۴۳
نه تصریحی.....	۴۳
ج) نسبی بودن حصر، در روایات وجوب زکات.....	۴۳

- ۴۵ پرسش و پاسخ
- ۴۶ مراد از عفو، عفو عملی است نه انشایی
- ۴۹ مبحث دوم: ادله و جوب زکات پول‌های رایج
- ۵۰ وجه اول: احادیث زکات در ثمن اشیاء
- ۵۰ مراد از ثمن در این حدیث
- ۵۶ توضیح بیشتر در معنای ثمن
- ۵۸ نتیجه مباحث گذشته
- ۵۹ بررسی تعارض احادیث فوق با احادیث حصر زکات در اشیای نُه گانه
- ۶۴ وجه دوم: احادیث زکات در «مال»
- ۶۵ معنای واژه «مال»
- ۶۷ بقیه احادیث زکات مال
- ۷۲ کیفیت استدلال به روایات زکات «مال»
- ۷۲ پرسش و پاسخ
- ۷۳ بررسی اشکالی دیگر
- ۷۵ وجه سوم: استدلال به روایات زکات «دین، مهریه و ودیعه»
- ۷۶ بررسی اطلاق احادیث زکات دین و قرض
- ۷۷ مناقشه در این پاسخ
- ۷۷ وجه چهارم: استدلال به تعلیل روایت زکات برنج
- ۷۹ پرسش و پاسخ
- ۸۱ وجوه دیگری در تأیید وجوب زکات پول
- ۸۲ وجه اول - حدیث صحیح علی بن یقظین
- ۸۳ وجه دوم - زکات برای رفع نیاز فقرا و متناسب با آن است
- ۸۹ وجه سوم - مناسبت حکم و موضوع
- ۹۰ وجه چهارم - اشعار و صف «نقدین» به علت
- ۹۱ بررسی وجه چهارم

- وجه پنجم - صدق درهم بر پول‌های فلزی غیر نقره ۹۱
- وجه ششم - قاعدة الزام ۹۱
- بررسی دلالت روایت زید صانع بر عدم وجوب زکات در ۹۲
- پول‌های رایج فعلی ۹۲
- خلاصه و نتیجه مباحث گذشته ۹۷
- بررسی کلام شهید صدر؛ در مورد زکات سرمایه ۱۰۲

فصل دوم: بررسی تعلق زکات به اشیای نوپیدا در عصر کنونی

- مقدمه ۱۰۷
- مبحث اول: بررسی موانع تعلق زکات ۱۰۹
- دلایل عدم مانعیت ادله حصر زکات ۱۰۹
- وجه اول - حدیث مرسل قماط دلالت می‌کند که حصر، تنها نسبت ۱۰۹
- وجه دوم - «عفو» دارای دو مصداق بوده و شاید دو معنا داشته باشد: ۱۱۰
- مبحث دوم: ادله (مقتضی) زکات در اشیای نوپیدا ۱۱۳
- دلیل اول - تعلیل مذکور در صحیحہ ابی بصیر ۱۱۳
- دلیل دوم - تعیین موارد زکات به عهده حاکمان است ۱۱۴
- دلیل سوم - زکات برای تأمین حق فقرا است ۱۱۶
- دلیل چهارم - ولایت حاکمان جامعه ۱۱۶

بسم الله الرحمن الرحيم

پیش گفتار

قال الله تبارك و تعالی:

﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ...﴾^۱

حمد و سپاس خداوندی را سزد که بشر را آفرید و به تفقه در دین، فرمانش داد و به دو چراغ عقل و شرع او را مجهز نمود تا مسیر هدایت را پیموده و به منزل مقصود برسد؛ و درود بی پایان بر خاتم انبیاء و اهل بیت گرامش که با ابلاغ رسالت الهی آنچه را که موجب نجات و یا هلاک انسان بود، تبیین کرده و طریق رسیدن به احکام الهی را در اختیار او گذاردند.

بی شک یکی از علومی که بشر باید آن را بیاموزد، علم فقه است؛ چرا که خداوند متعال انسان را آزاد و رها نگذاشته و او را به تکالیفی مکلف نموده است که انجام آن تکالیف مبتنی بر دانستن آنهاست و همگان را چنین علمی میسر نیست. پس، بر فرهیختگان امت اسلامی است که با تلاش و تحمل صعوبت‌ها، راه را بر خود هموار کرده، بر این قله رفیع

صعود نمایند و شاهد شیرین معرفت حکم الهی را نوشیده و فریاد من مثلی سر دهند.

آری، اگر چه سلف صالح و اندیشمندان گذشته ما هم چون مفیدها، صدوق‌ها، شیخ الطایفه‌ها، محقق‌ها، علامه‌ها و شهیدها در میدان فقه و اصول زحمات فراوانی به دوش کشیده‌اند و ما امروز بر سفره آنها نشسته‌ایم و از ذخائری که آنان اندوخته‌اند بهره می‌گیریم، ولی هرگز به آن حد از غنا نرسیده‌ایم که بی‌نیاز از تحقیقات جدید در عرصه‌های مختلف فقهی باشیم، بلکه میدان وسیع فروع فقهی و موضوعات مستحدثه و دقت‌ها و نکته‌سنجی‌های برخی از اسطوانه‌های علمی، پژوهش‌های جدیدی را ایجاب می‌کند و چه بسا رسیدن به این نکته‌های جدید، موجب تأسیس قواعد فقهی نوینی گردد که مبانی و دریافت‌های قبلی را به چالش بکشاند و موجب تحوّل ژرف در نتایج مسائل فقهی شود؛ مقایسه بین کتب قدما و متأخرین بهترین گواه بر این امر است.

و با احساس این نیاز، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام حسب الامر مرجع عالیقدر شیعه حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی دام ظلّه العالی در سال ۱۳۷۶ تأسیس گردیده و بخش آموزش آن، تربیت فضلا و طلاب مستعد برای این منظور را به عهده گرفته است. این عزیزان با شرایط ویژه‌ای گزینش می‌شوند و در کلاس‌هایی که با شیوه‌ای خاص اداره می‌شوند، تعلیم دیده و تا حدّ اظهار نظر در مسائل فقهی پیش می‌روند و سپس، تحقیقات لازم و پژوهش‌های مورد نیاز را به عهده می‌گیرند.

عمده مسائل مورد بحث در این کلاس‌ها، مباحث کلیدی و کاربردی و یا مسائل مستحدثه است؛ از جمله مباحثی که خصوصاً در زمان معاصر

در مراکز فقهی و علمی شیعه و سنی به آن اهتمام داده شده، بحث زکات است که از واجبات مالی اسلام بوده و بسیار مورد تأکید و اهمیت قرار گرفته و غالباً در کنار اقامه صلوات به ایتای زکات توجه داده شده است. فقها از ابتدا تا کنون در مباحث فقهی خود به بحث زکات توجه ویژه‌ای داشته و ابعاد مختلف آن را مورد بررسی و کنکاش قرار داده‌اند. بررسی فقهی زکات پول‌های رایج و این که آیا زکات در امور نه گانه منحصر است و یا این که به اقتضای هر زمان و کثرت اشیای موجود در آن، می‌توان موارد تعلق زکات را توسعه داد، از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ این بحث تأثیر بسیار فراوانی در اداره حکومت اسلامی و جامعه مسلمانان داشته و از طرفی اقتضای نگرشی جدید و نگاهی نوبه ادله و منابع استنباط دارد.

از این رو، ضرورت بحث از زکات و ابعاد مهم آن امری است که باید در زمان کنونی، فضلا و محققین به آن توجه بیشتری داشته باشند و آن را به عنوان یکی از مباحث کاربردی مهم مورد توجه و دقت قرار دهند. به همین سبب، در این مرکز، توسط استاد ارجمند جناب حجة الإسلام والمسلمین آقای حاج شیخ محمد قاضی دامت برکاته این مباحث برای جمعی از فضلا مطرح گردیده و در آن به نکات جدیدی توجه داده شده است؛ و اکنون، با کوشش دو تن از دانش‌پژوهان همان کلاس مباحث طرح شده به قلم فارسی در اختیار علاقمندان قرار می‌گیرد.

طبیعی است که این گونه مباحث به جهت نو بودنشان، نیاز به کنکاش‌های بیشتری دارد تا مطالب به صورت پخته‌تر مطرح شده و موجب اطمینان بالاتری گردد؛ و ما در صدد تأیید، تحکیم و یا تضعیف

آن‌چه در این کتاب آمده نیستیم؛ اما اعتقاد به آن داریم که طرح این‌گونه مباحث زمینه بحث و تضارب افکار و طرح نظریات مختلف را در هر مسأله فراهم می‌سازد و امید است با حول و قوه الهی در نهایت، نتایج مطلوبی بر آن مترتب گردد. مادر آغاز راهیم و آن‌چه مطرح شده، سخن آخر نیست.

بنابراین، از صاحب‌نظران و بزرگان علم و فقاہت در حوزه‌های علمیہ خاضعانه می‌خواهیم که مطالب کتاب را مورد تدقیق، کنکاش‌های علمی و نقّادی قرار داده و آنها را تثبیت، تکمیل و یا احیاناً تصحیح نمایند. در پایان، از همه عزیزانی که در آماده‌سازی این اثر نقش داشته‌اند به‌خصوص فضیلاي گرانقدر حجج اسلام آقایان محمّد قنّاد معتمدی و محمّد مهدی کریمی‌نیا و سید جواد حسینی‌خواه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام

مقدمه

یکی از مسائل نیازمند به بررسی جدی، مسأله وجوب زکات در پول‌هایی است که امروزه در معاملات رایج می‌باشد. هرچند عده‌ای تصور می‌کنند که عدم وجوب زکات در پول‌های رایج فعلی، مورد اجماع و اتفاق نظر فقهای اسلام می‌باشد.

در گذشته، پول‌های رایجی که مورد داد و ستد واقع می‌شد، از جنس طلا و نقره بود و «ارزش ذاتی» داشت. منظور از «ارزش ذاتی» آن است که در گذشته، اگر درهم و دینار مورد استفاده هم قرار نمی‌گرفت، به دلیل آن که جنس آنها از طلا و نقره بود، دارای ارزش و قیمت بودند. اما پول‌های امروزی، از جنس طلا و نقره نبوده و از فلزاتی مانند: مس، نیکل و یا از کاغذ مخصوص می‌باشد. در این حالت، چنین پول‌هایی تنها دارای ارزش اعتباری هستند؛ یعنی: جز به عنوان داد و ستد در معاملات، ارزش چندانی ندارند.

بنابراین، مسأله وجوب زکات در پول‌های اعتباری، از مسائل نوپیدایی است که در زمان‌های گذشته، و نیز در عصر امامان معصوم علیهم‌السلام مطرح نبوده است؛ و اساساً مردم در آن زمان‌ها، از چنین پول‌هایی تصور

و شناختی نداشتند. از این رو، در کتب فقهی گذشتگان، این مسأله مورد بررسی قرار نگرفته است.

نتیجه آن که، استناد به اجماع و اتفاق فقیهان در این مسأله، نادرست است؛ البتّه در احادیث اسلامی و نیز در گفتار فقیهان، این مطلب آمده است که: زکات تنها در نه چیز واجب است؛ و در غیر آن، چیزی به عنوان زکات واجب نیست. این نه چیز عبارتند از: طلا، نقره، گندم، جو، کشمش، خرما، شتر، گاو و گوسفند.

اما منظور از کلام فوق و این که زکات در نه چیز واجب است، به بررسی و تحلیل بیشتری نیاز دارد که در ادامه خواهد آمد.

WWW.KE...